

Η ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΞΟΥΘΕΝΩΣΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Τα μέτρα του Υπουργείου Παιδείας ...βλάπτουν σοβαρά την υγεία των εκπαιδευτικών
πηγή: <http://www.aragma.gr/?p=9777>

Του Χρήστου Κάτσικα

Αν και ο επίσημος κρατικός λόγος χέρι χέρι με τις ηλεκτρονικές μας κυβερνήτες, τα ΜΜΕ και τους παλατιανούς δημοσιογράφους πασχίζουν να πείσουν την κοινή γνώμη ότι οι εκπαιδευτικοί είναι οι «τεμπέληδες της εύφορης κοιλάδας», ότι εργάζονται ελάχιστες ώρες την ημέρα και λίγους μήνες το χρόνο, όλες οι έρευνες, στην Ευρώπη, στην Αμερική και στη χώρα μας αποδεικνύουν εδώ και πολλά χρόνια ότι το επάγγελμα του εκπαιδευτικού κατέχει μια από τις πρώτες θέσεις στον κατάλογο των στρεσογόνων επαγγελμάτων. Οι εκπαιδευτικοί ανήκουν στην ομάδα των επαγγελματιών που είναι ιδιαίτερα επιρρεπείς στο «σύνδρομο επαγγελματικής εξουθένωσης».

Η επαγγελματική εξουθένωση είναι ένα σύνδρομο σωματικής και ψυχικής εξάντλησης στα πλαίσια του οποίου ο εκπαιδευτικός κατακλύζεται από έλλειψη ενθουσιασμού και προσδοκιών, απογοήτευση, απάθεια, αδράνεια, χάνει το ενδιαφέρον του και τα όποια θετικά συναισθήματα έχει για τους μαθητές του, διαμορφώνει αρνητική εικόνα για τον εαυτό του και αδυνατεί να αντιμετωπίσει τα προβλήματα που ανακύπτουν κατά την εκπαιδευτική διαδικασία.

Σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία το 5-25% των εκπαιδευτικών υποφέρει από το σύνδρομο της επαγγελματικής εξουθένωσης. Στη Γερμανία το ένα τρίτο των εκπαιδευτικών αισθάνεται επαγγελματικά ακρωτηριασμένο, ενώ ένα δεύτερο τρίτο αισθάνεται παραγνωρισμένο και κουρασμένο. Αιτίες είναι οι πολυάριθμες τάξεις, οι αυξανόμενες απαιτήσεις του επαγγέλματος και η συμπεριφορά των μαθητών. Το άγχος, οι απαιτήσεις, ο φόρτος εργασίας και η πίεσης από τον έλεγχο των σχολικών επιθεωρητών είναι κάποιοι από τους λόγους που ωθούν πολλούς εκπαιδευτικούς σε παραίτηση, όπως έγραφε η εφημερίδα Guardian (2-8-2000).

Στη Γαλλία οι εκπαιδευτικοί έχουν περισσότερο άγχος συγκριτικά με άλλα επαγγέλματα, (όπως αναφέρεται στην εφημερίδα Times Educational Supplement / 12-10-2001), ενώ κατά την ίδια εφημερίδα (2-3-2001) και στον Καναδά αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα λόγω του άγχους και του υπερβολικού φόρτου εργασίας. Στην επαρχία Skatchewan μάλιστα, το 30% των εκπαιδευτικών παραιτείται μετά από 5 χρόνια εκπαιδευτικής υπηρεσίας. Το άγχος τους προκαλείται από την έλλειψη βιβλίων, την ένταξη μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες στην τάξη, τη γραφειοκρατία, το νέο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών.

Τέλος η αύξηση του αριθμού των μαθητών στις ΗΠΑ, χωρίς την απαιτούμενη υποδομή στα σχολεία, δημιουργεί αγχογόνες καταστάσεις, όπως επισημαίνεται σε δημοσίευμα της εφημερίδας Los Angeles Times (25-9-2000)

Ας έρθουμε τώρα στη χώρα μας

Στην Ελλάδα, διάφορες έρευνες¹ συγκλίνουν ότι ένα ποσοστό των εκπαιδευτικών που φτάνει περίπου το 25% βιώνει υψηλή ή μεσαία συναισθηματική εξάντληση, ενώ καταγράφεται επίσης ότι ένα ακόμη μεγαλύτερο τμήμα εκπαιδευτικών αισθάνεται ότι δεν μπορεί να είναι αποτελεσματικό στη δουλειά του.

Σύμφωνα με έρευνα που παρουσίασε το Ελληνικό Ινστιτούτο Υγιεινής και Ασφάλειας της Εργασίας (ΕΛΙΝΥΑΕ) το 2000 αναφέρεται ότι από τα πλέον συνήθη προβλήματα που σχετίζονται με την εργασία είναι το άγχος σε ποσοστό 28% και η επαγγελματική εξουθένωση σε ποσοστό 23%. Σε άλλη έρευνα (Κάντας – Αρέθας, 1998) αναφέρονται ως κυριότερες πηγές άγχους, ο υπερβολικός φόρτος εργασίας, η έλλειψη κονδυλίων, η οργανωτική και διοικητική δομή του σχολείου, το επίπεδο των μαθητών, ο χαμηλός μισθός, η έλλειψη σεβασμού, η έλλειψη ευκαιριών για επιμόρφωση κλπ. Όλα αυτά τα βλέπει ως πηγή επαγγελματικού άγχους πάνω από το 70% των εκπαιδευτικών.

ΤΟ ΕΔΑΦΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΕΞΟΥΘΕΝΩΣΗΣ

Όταν δεν βλέπεις νόημα στη δουλειά σου – όταν δεν νιώθεις ικανοποίηση από τη δουλειά σου

Ας πάρουμε τα πράγματα με μια σειρά: η αναμονή του διορισμού, συνήθως πολύχρονη, η αλλεπάλληλη τοποθέτηση σε θέσεις «αναπληρωτή», και οι μετακινήσεις σε διάφορες περιοχές του ελλαδικού χώρου λιπαίνουν το έδαφος της επαγγελματικής εξουθένωσης του εκπαιδευτικού.

Ας αρχίσουμε από τον πτυχιούχο μιας καθηγητικής σχολής ο οποίος ενδιαφέρεται να βρει μια θέση εκπαιδευτικού στη σχολική εκπαίδευση. Και για να μη μιλάμε στον αέρα ας δούμε τι προβλέπει ο νέος νόμος για τις προσλήψεις των εκπαιδευτικών: Ακούστε λοιπόν: τελειώνει κάποιος π.χ τη φιλολογία. Για να έχει τη δυνατότητα απλά να διεκδικήσει μια θέση στη σχολική εκπαίδευση πρέπει

να ολοκληρώσει ξέχωρα από τα άλλα τα μαθήματά του ένα εξάμηνο σπουδών εντός ή εκτός των προπτυχιακών του σπουδών για να λάβει Πιστοποιητικό Παιδαγωγικής Επάρκειας. Μετά από αυτό πρέπει να στοχεύσει σε πιστοποίηση ξένης γλώσσας και χειρισμού Η/Υ καθώς αυτά του προσφέρουν κάποια μόρια. Παράλληλα, πρέπει να επιστρέψει σε φροντιστηριακά θρανία για να μπορέσει να πάρει μέρος σε κάποιον ή σε κάποιους διαγωνισμούς του ΑΣΕΠ. Παράλληλα πρέπει να έχει στο νου του κάποιο μεταπτυχιακό καθώς και αυτό μοριοδοτείται. Ωστόσο όλα αυτά πρέπει να συνδυαστούν με όργανο της επαρχίας για να μαζευτούν μόρια εφόσον βέβαια έχει εξασφαλίσει μια κάποια χρηματοδότηση από την οικογένεια. Αν όλα αυτά πάνε καλά και η οικογένεια έχει τη δυνατότητα να τον χρηματοδοτεί περίπου 5-10 χρόνια μετά την κτήση του πτυχίου του δίνει στο ΑΣΕΠ, σε έναν διαγωνισμό που είναι τροχός της τύχης και που απαξιώνει το ίδιο του το πτυχίο. Σε περίπτωση που ανήκει στο προνομιούχο 5% περίπου και έχει προβιβάσιμο βαθμό στο διαγωνισμό δεν έχει καθόλου σίγουρο ότι αυτό θα του ανοίξει την πόρτα του σχολείου. Αν ξεπεράσει και αυτό το εμπόδιο και προσληφθεί τότε για δυο χρόνια κινδυνεύει να μετατραπεί σε υπήκοο καθώς θα βρεθεί κάτω από το άγρυπνο βλέμμα του μέντορα του σχολικού συμβούλου και του διευθυντή που μπορούν, με βάση το θεσμικό πλαίσιο να τον οδηγήσουν στην αφετηρία με μια αρνητική κρίση. Το νέο αυτό νομοθετικό πλέγμα μπορεί να δημιουργήσει πραίτορες και υπηκόους. Αυτό μπορεί να είναι το έδαφος για να έχουμε μια νέας μορφής επαγγελματική εξουθένωση του εκπαιδευτικού, από τα αποδυτήρια, δηλαδή από τα πρώτα χρόνια της επαγγελματικής του πορείας.

Ας έρθουμε τώρα στους εκπαιδευτικούς που έχουν 5 ή 10 ή 20 χρόνια υπηρεσίας. Σε ποιο ακριβώς περιβάλλον ζουν και εργάζονται; Ποιο είναι το υπαρκτό σχολείο;

Μιλάμε για το σχολείο των δυσारेστημένων. Αυτή είναι η σωστή ονομασία του σημερινού σχολείου που βιώνει ο εκπαιδευτικός. Ας προσέξουμε

Οι γονείς είναι δυσारेστημένοι καθώς πληρώνουν πολύ ακριβά τη φοίτηση των παιδιών τους στην κατ' επίφαση δημόσια και δωρεάν εκπαίδευση. Μάλιστα η δυσಾರೆσκειά τους τροφοδοτείται δικαίως, ακόμη περισσότερο σήμερα, αφού η «επένδυση» στο σχολικό των παιδιών τους, έχει όλο και λιγότερη «απόδοση» όπως αποδεικνύει η καθημερινή εμπειρία και τα στατιστικά στοιχεία με τους δεκάδες χιλιάδες άνεργους, ετεροαπασχολούμενους και υποαπασχολούμενους πτυχιούχους. Ας τους ρωτήσουμε ποιος νομίζουν ότι φταίει: ο εκπαιδευτικός.

Οι μαθητές είναι δυσारेστημένοι γιατί «ροκανίζουν» την εφηβεία τους στο τρίγωνο σχολείο – φροντιστήριο – ιδιαίτερο σ' ένα «εκπαιδευτικό σύστημα αμάθειας». Περισσότερο από ποτέ το σχολείο βιώνεται από τους πρωταγωνιστές του ως χώρος «εξεταστικής θυσίας», σαν μια άχαρη και ψυχρή «αίθουσα αναμονής» στην οποία αναγκαστικά περιμένει ο μαθητής μέχρι να έρθει η ώρα του μοιράσματος των τίτλων. Ας τους ρωτήσουμε τι νομίζουν ότι ευθύνεται για την άχαρη ζωή τους: Ο εκπαιδευτικός

Οι εκπαιδευτικοί είναι δυσारेστημένοι γιατί παράλληλα με τα οικονομικά προβλήματα που τους οδηγούν στην αναζήτηση δεύτερης δουλειάς, βαραίνουν και τα βαριεστημένα μάτια των μαθητών που προγυμνάζονται στο διπλανό φροντιστήριο ενώ από την άλλη «πλακώνονται» από το εχθρικό υπονοούμενο της κοινής γνώμης που έντεχνα κατευθύνεται να τους θεωρεί μοναδικούς υπεύθυνους.

Πλησιάζουμε την καρδιά του προβλήματος. Ξέρετε ποιο γεγονός μπορεί να σπάσει το ηθικό ενός εκπαιδευτικού περισσότερο ακόμη και από την οικονομική θηλιά που του έχει βάλλει το Υπουργείο Παιδείας; Γιατί να διαβάσω δάσκαλε;

Ας δούμε τώρα ορισμένες πιο χειροπιαστές αιτίες

1) Η συμπεριφορά των μαθητών, (όσο το σχολείο απαξιώνεται, όσο ο νέος άνθρωπος απομακρύνεται έντεχνα από την αντίληψη ότι η γνώση είναι δύναμη που μπορεί να αλλάξει τον κόσμο αρκεί να κάνει συλλογικά όνειρα, όσο οι επαγγελματικές προοπτικές στενεύουν, όσο ο εκπαιδευτικός σπρώχνεται να αντιμετωπίσει το μαθητή χωρίς τη λογική της διαπαιδαγώγησης, τόσο θα αυξάνουν τα φαινόμενα της σχολικής παραβατικότητας, το φτύσιμο και η παγερή αδιαφορία),

2) οι κακές εργασιακές σχέσεις, (μισθός, εξέλιξη, έλλειψη εποπτικού υλικού, η αίσθηση ότι δεν ελέγχει αυτά που συμβαίνουν στο χώρο εργασίας του, η αίσθηση ότι δεν τον λαμβάνουν καθόλου υπόψη στις εκπαιδευτικές αλλαγές, το ραβε – ξήλωνε),

3) Η καλλιέργεια ανταγωνιστικού κλίματος μεταξύ των εκπαιδευτικών, η ανασφάλεια της αρνητικής αξιολόγησης,

4) Οι οργανωτικές απαιτήσεις της εκπαίδευσης, και συγκεκριμένα, η ανάγκη συνεχούς παρακολούθησης και ολοκλήρωσης του αναλυτικού προγράμματος σε συγκεκριμένα χρονικά πλαίσια, (για παράδειγμα στα Λύκεια με τις πανελλαδικές. Το σχολείο και η μαθησιακή διαδικασία

αντιμετωπίζεται σαν μια εταιρεία τραινών που το μόνο που ενδιαφέρει είναι να τηρηθούν τα ωράρια)

5) Η αδυναμία του να αντεπεξέλθει στα διδακτικά του καθήκοντα, είτε λόγω απειρίας είτε λόγω ανεπάρκειας (ανεπαρκή επιμόρφωση, αλλαγές στο γνωστικό και διδακτικό αντικείμενο)

6) Η διάψευση των προσδοκιών του για το ρόλο του στην εκπαίδευση, η αίσθηση της εγκατάλειψης και ο συμβιβασμός με την υπάρχουσα κατάσταση.

ΜΕΡΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

Καθηγητής σε εσπερινό σχολείο στο κέντρο της Αθήνας

Όταν πήγε για πρώτη φορά σε εσπερινό γυμνάσιο, πριν πολλά χρόνια, για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα πίστευε ότι οι μαθητές του, αν όχι όλοι οι περισσότεροι, είχαν κάποια βλάβη στον εγκέφαλο. Δεν μπορούσε αλλιώς να εξηγήσει πως μετά από μια αναλυτική παρουσίαση του μαθήματος, δεν μπορούσαν να αρθρώσουν κουβέντα. Είχε αρχίσει να καταρρακώνεται καθώς κάθε μέρα όλες του οι προσπάθειες να κάνει όσο το δυνατόν καλύτερο μάθημα κατέληγε στο ίδιο αποτέλεσμα. Η συντριπτική πλειονότητα των μαθητών δεν μπορούσε να απαντήσει μετά το τέλος της παράδοσης του μαθήματος σε στοιχειώδεις ερωτήσεις. Σκέφτονταν να φύγει από το σχολείο, αισθανόταν άχρηστος, όταν κάποια στιγμή ένας μαθητής ανέφερε έναν παίκτη του Ολυμπιακού που αυτός αγνοούσε. Στην τάξη τότε άρχισε μια συζήτηση όπου τα παιδιά έλεγαν λεπτομέρειες με ονόματα παικτών διαφόρων ομάδων που αυτός αγνοούσε παντελώς. Στο τέλος ένας μαθητής τον ρώτησε αν μπορούσε να πει το όνομα του τερματοφύλακα του Παναθηναϊκού ή το όνομα ενός οποιουδήποτε παίκτη. Τότε κατάλαβε. Δεν τον ενδιέφερε εδώ και πολλά χρόνια οτιδήποτε είχε σχέση με το ποδόσφαιρο και τα αυτιά του ήταν βουλωμένα στα ονόματα των ποδοσφαιριστών. Αυτό συνέβαινε και με τους μαθητές. Δεν μπορούσαν να απαντήσουν σε καμιά ερώτηση του μαθήματος όχι γιατί είχαν βλάβη στον εγκέφαλο αλλά γιατί δεν τους ενδιέφερε καθόλου το μάθημα. Άκουγαν τη φωνή του την ώρα που τους έλεγε το μάθημα ίδια με τον ήχο μιας μοτοσικλέτας ή τους θορύβους που έρχονταν από την αυλή.

Έπρεπε να βρει άλλον τρόπο να μιλήσει στα παιδιά. Έφαγε πολλά μαθήματα για να δοκιμάζει να τους τραβήξει το ενδιαφέρον συζητώντας στην αρχή ότι τους τραβούσε το ενδιαφέρον. Έμεινε πίσω στην ύλη αλλά τα παιδιά άρχισαν να τον εμπιστεύονται και να τον ακούνε. Ο σχολικός σύμβουλος που ήρθε στο σχολείο ζήτησε από όλους τους καθηγητές της ειδικότητας του το βιβλίο ύλης. Είχε μείνει πίσω. Δέχθηκε παρατήρηση.

ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ Β΄ ΛΥΚΕΙΟΥ ΣΤΟΝ ΠΕΙΡΑΙΑ πριν μερικά χρόνια

Η ύλη – Δύσκολη τάξη, πολλά μαθησιακά προβλήματα. Προσπάθησε να καλύψει κενά που υπήρχαν, προχωρούσε το μάθημά της μόνο εφόσον ένιωθε ότι οι μαθητές της είχαν κατανοήσει. Στη μέση της χρονιάς έπαθε πανικό. Ήταν πίσω στην ύλη, πιέστηκε να τρέξει, όλα έγιναν χωρίς νόημα.

ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ ΣΕ ΕΣΠΕΡΙΝΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ

Δεν ήξεραν λέξη ελληνικά.

Κάτι παράξενο συνέβαινε. Μπήκε στην τάξη 15 μέρες μετά την έναρξη των μαθημάτων καθώς ήταν στη διάθεση του ΠΥΣΔΕ και ήρθε να καλύψει κενό.

Απευθύνθηκα στο γραφείο.

ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ ΣΕ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΣΤΗ ΝΕΑ ΣΜΥΡΝΗ

Κατάλαβα ότι με κοροιδεύουν. Το Υπουργείο χάλασε τον κόσμο για να ανακοινώσει ότι τώρα κάθε μαθητής θα έχει τον υπολογιστή του στην τάξη και θα άρχιζε με πλοηγό το δάσκαλο το διαδικτυακό ταξίδι της γνώσης. Το μόνο που έγινε ήταν κάποιοι να πουλήσουν ακριβά 100.000 υπολογιστές. Δεν υπήρχε καμιά μέριμνα, καμιά υποδομή για να μπορέσει να γίνει το μάθημα με υπολογιστή. Δεν υπήρχε καν internet. Ένωσα μια τεράστια απογοήτευση από την κοροϊδία και παράλληλα με έπιασε απελπισία. Κατάλαβα ότι δεν ορίζω τη δουλειά μου, ότι αυτοί που έχουν την ευθύνη της εκπαίδευσης αντιμετωπίζουν το σχολείο, τον καθηγητή, το μαθητή διαχειριστικά και επικοινωνιακά.

1. Άρθρο του ψυχιάτρου Δρ. Αναστάσιου Πλατή Δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα: Πρόοδος 26.05.07